

INOVACE TRADICE: FENOMÉN MUŽSKÝCH SBORŮ NA SLOVÁCKU A JEHO POČÁTKY

Lucie Uhlíková

Rozlišování tzv. autentického a neautentického projevu či prezentovaného materiálu je v oblasti folkloristicky či etnologicky zaměřených prací stále živou problematikou, i když se mění jak úhel pohledu, tak pojmoslovný aparát a hodnocení konkrétní aktivity či komunikační struktury (hudebního, tanečního, slovesného či dramatického útvaru, hmotného artefaktu atd.). Autentičnost je spojována s oblastí tradiční lidové kultury a zejména s folklorem zdokumentovaným v tzv. první existenci, tedy ve spojení s původním **časovým, prostorovým a významovým rámcem** (s původními/primárními funkcemi)¹ a především s původním/autentickým nositelem, zakotveným v tzv. tradiční pospolitosti². Na tomto místě je třeba konstatovat, že rozlišování „tradičních“ (preindustriálních) společností od společností „moderních“ (industriálních), používané zejména v sociálních vědách, není příliš šťastné, neboť jak ukázal např. sociolog a historik Eric Hobsbawm ve sborníku *The Invention*

1. Tomuto tématu jsem se společně s Martinou Pavlicovou věnovala v předchozím ročníku náměšťského kolokvia v příspěvku s názvem *Mimo svůj čas, prostor i význam – lidové tradice na jevišti*. In: Přibyllová, Irena – Uhlíková, Lucie (eds.) 2015: *Od folkloru k world music: Na scéně a mimo scénu*. Náměšť nad Oslavou: Městské kulturní středisko, s. 9–24.
2. V etnologické literatuře je toto prostředí označované jako tradiční vesnice či tradiční venkov, což je označení přesnější, protože řada lokalit je dle velikostní struktury vlastně malým městem. Z pohledu sociologického lze venkov definovat jako „obydlený prostor mimo městské lokality tradičně charakterizovaný orientací na zemědělství a menší hustotou obyv., ale i jiným způsobem života, většinou propojeným s přírodou, a také jinou soc. strukturou ve srovnání s městem. [...] Z hlediska sociologie je venkov charakterizován především specifickým typem komunity, tzv. vesnickou komunitou (či rurální komunitou nebo venkovským společenstvím), která se většinou vymezuje v protikladu ke komunitě urbánní těmito znaky: 1. vyšší mírou vzájemné soc. závislosti; 2. menší variabilitou profesních možností; 3. menší soc. diferenciací a také zúženým prostorem sociální mobility; 4. silnější vazbou na tradici a slabší inklinací k soc. změně; 5. silnější determinací přír. prostředím.“ (Hudečková 1996: 1380)

of Tradition (1983), masová produkce tradice v Evropě je spjata **právě** se vznikem tzv. moderní společnosti a nacionalismem.³ Bez ohledu na vzájemnou hierarchii připomeňme např. tradice národní, politické, církevní, vojenské či spolkové.

Část nově zkonstruované tradice Hobsbawm označuje termínem *invented traditions* (vynalezené tradice). Hobsbawm dešifruje jejich vznik a funkce v kontextu nacionalismu a vzniku národních států. Pro tyto nové tradice je důležitá spjatost s představami o hluboké zakotvenosti v čase a kontinuitě: konstrukty staví na iluzi starobylosti (např. vymyšlené tradice Skotské vysočiny a Walesu, britské imperiální tradice v Indii a v Africe, v českém kontextu pak zejm. cyrilomětodějská tradice na Moravě), představují hledání opory pro nově vznikající formy strukturace společnosti, instituce, nové autority a legitimizují jejich nároky. Přestože tyto nově zkonstruované tradice zaujímají v životě jednotlivců či sociálních skupin méně místa, jejich význam především ve veřejném životě je značný.

Ve svém příspěvku se chci ale zabývat tradicemi lidovými, které E. Hobsbawm řadí do rámce tradic „pravých“. Tyto „pravé“ tradice mohou být různě starobylé, nicméně byly a často dodnes jsou kontinuálně udržovány, obnovovány a pozměňovány tak, aby bylo možné zapojit je do **soudobého kulturního systému**. Tradice coby specifický mechanismus přenosu informací, vnímaných příjemcem jako vědomé navazování na minulost, totiž vždy obsahuje aspekt interpretační (Pavlicová – Uhlíková 2008a: 52–53). Jednoduše řečeno nositel tradice musí to, co předává, konfrontovat s dobou, ve které žije, tedy s přítomností, s kulturou, ve které žije a jejíž je součástí.

3. „Ostré odlišení ‚tradiční‘ společnosti od společnosti moderní, tak jak je v sociálních vědách zavedeno (mj. špatným čtením německého sociologa Maxe Webera), se ve světě zmíněné koncepcie ukazuje do značné míry jako iluze.“ Srov. „Zemřel britský historik Eric Hobsbawm.“ *Britské listy* [online] 1. 10. 2012 [cit. 12. 7. 2016]. Dostupné z: <<http://blisty.cz/art/65229.html>>. K nepřesnosti členění na tradiční a moderní společnosti, resp. kultury srov. též Kandert, Josef 1999: Poznámky k výzkumu a chápání „tradice“. *Český lid* 86, s. 197–213.

Bez ohledu na to, že vymezení lidové kultury nejen v českém, ale i v evropském kontextu je v podstatě umělou konstrukcí spjatou s konstituováním národa a vystavěnou na hledání kulturních odlišností, jsou tradice, které označujeme jako lidové⁴, v českém a moravském prostředí z velké většiny udržovány především na půdě tzv. folklorního hnutí coby organizované a institucionalizované platformy pro uvědomělou péči o **kulturní dědictví**. To je ovšem třeba chápat – nejen v kontextu právních dokumentů UNESCO – ve smyslu svým způsobem uzavřeného, definitivní obsahu (je předáváno „dědicům“ coby nástupcům či následníkům, aby ho zachovali). Tradici lze naopak vnímat jako otevřenou strukturu, která nemá definitivní obsah, neustále se vyvíjí prostřednictvím interpretace (svůj předmět vždy *zpřítomňuje* – srov. Scruton 2005: 20), je neustále znovu vytvářena, inovována. Lidové tradice, zejména ty spjaté se zpěvem a tancem, nejsou ale pouze záležitostí scénické prezentace v oblasti folklorního hnutí. Dodnes jsou součástí **kultury všedního dne** a platformou pro naplňování potřeb individuálních i kolektivních. Na rozdíl od dříve poměrně kulturně homogenních lokálních pospolitostí je však oblast, ve které je nacházíme, výrazně segmentovaná. Tradice odkazující se k lidové kultuře udržují spíše jednotlivci, rodiny či spolky, při konkrétní festivitě se udržování tradice nebo pouhé přihlížení týká tu většího, tu menšího počtu lidí, prakticky nikdy ale nejde o celou obec.

Mužské sbory na Slovácku

Právě výše uvedené otázky jsou důležitým odrazovým můstkem pro uchopení a hodnocení fenoménu mužských folklorních pěveckých sborů,⁵ jejichž nebývalý rozmach sledujeme

4. Vzhledem k zaměření kolokvia jsou termínem lidové tradice myšleny především hudební a taneční projevy. S jejich prezentací jde pak samozřejmě ruku v ruce problematika vývoje lidového oděvu až do současnosti, jeho rekonstrukce a otázky jevištního kostýmu.
5. Označení sborů termínem „folklorní“ není zcela ideální (stejně jako např. u folklorních souborů), protože nejde o v pravém smyslu slova o oblast folkloru jako takového. Používám ho v tomto případě pouze pro odlišení od pěveckých sborů zaměřených na jiné žánry, zejména artificiální hudbu.

v posledních zhruba dvaceti letech především na Slovácku. Ale také třeba na Brněnsku, které se nechává některými prvky lidové kultury Slovácka – či spíše představami o ní – silně inspirovat.⁶ S mírnou nadsázkou lze říct, že sbory dnes existují téměř v každé slovácké obci – při terénním výzkumu jsem do letošního roku evidovala jen v tomto regionu na 120 sborů a jejich počet každým rokem roste.⁷ Podle dostupných informací vznikl první samostatně se prezentující mužský sbor roku 1957 ve Velké nad Veličkou,⁸ nicméně až do vzniku folklorního souboru Velička (1968) plnili zpěváci při veřejných vystoupeních sboru také roli tanečníků. Další mužské sbory lze zaznamenat k roku 1964 v Kudlovicích a také v Kyjově. Pomalu rostoucí počet mužských sborů na Slovácku pak lze sledovat až do roku 1989, kdy došlo k významné proměně celé české společnosti. Hned v následujícím desetiletí počet sborů vzrostl dvojnásobně (z 20 zhruba na 40) a o dalších deset let se opět zdvojnásobil (v roce 2010 zhruba 80 sborů). Příčiny této exploze nemáme zatím dostatečně zodpovězeny, a tak se jim na tomto místě nechci věnovat.

Když ale stručně shrnu již publikované poznatky ze svého zhruba tříletého terénního výzkumu (Pavlicová – Uhlíková 2014; Uhlíková 2015), pak lze konstatovat, že se ve sborech sdružují převážně ženatí muži středního a staršího věku. (Věkový průměr se však nedá jednoduše stanovit, protože věkový rozptyl mezi nejmladším a nejstarším členem může být i čtyřicet a více let.) Nejdůležitější motivací pro vznik a fungování těchto kolektivů je potřeba mužů **organizovaně zpívat repertoár odkazující k obecným** (a často velmi iluzorním) **představám veřejnosti o lidových tradicích**, dále potřeba prezentovat svůj zpěv **veřejně**

6. Na Brněnsku lze příklon k tradicím Slovácka sledovat dlouhodobě do té míry, že ho lze vnímat jako rozšiřování Slovácka na úkor Brněnska, a to vzhledem k vymezení těchto národopisných regionů v etnografických pracích zaměřených na jednotlivé prvky tradiční kultury (způsob obživy, stavitelství, kroj, folklor, dialekt atd.)
7. Podobně se dá hovořit i o ženských pěveckých sborech, ale jejich výzkumu se autorka prozatím nevěnovala.
8. K historii vzniku a k činnosti tohoto sboru srov. Šalé, František – Šaléová, Věra (eds.) 2012: *Hore Velkú... Horňácký mužský sbor z Velké nad Veličkou*. Boskovice: Albert.

a v **kroji**. Nejde tedy o pouhé udržování lokální zpěvní tradice nebo o uvědomělé ožívování a pěstování folklorního dědictví, ale také o vnější reprezentaci určité skupiny s akcentem na její lokální identitu, která je manifestována prostřednictvím oděvu. Kroj je totiž velmi důležitým diferenciacním znakem zejména při přehlídkách a vzájemných setkáváních sborů, příslušníci sborů podle něj na první pohled rozlišují, odkud jsou ostatní účastníci – kroj zde tak nabývá jednu ze svých primárních funkcí, a to identifikační.⁹

Důležitým předpokladem úspěšné práce sboru je nalezení osoby, která je nejen ochotná, ale hlavně schopná sbor vést, podmínkou pro členství u jednotlivých zpěváků je pak především ochota docházet do zkoušek a společně zpívat. Kvalita zpěvu jednotlivců je důležitá pouze ve sborech, které mají vyšší umělecké ambice, což souvisí především s osobností vedoucího, jeho nároky a cíly. Může jít ale také o názor kolektivní, zejména pokud ve sboru převažují dobří zpěváci.

Během svého výzkumu jsem zjistila, že v posledních dvaceti letech je nejdůležitější inspirací pro vznik nového sboru fakt, že v sousedních obcích již podobné sbory fungují. Sami respondenti však princip nápodoby většinou popírají. Jako počáteční impulz udávají náhodnou okolnost (pohřeb, svatbu, oslavu silvestra, přípravu hodů, výročí založení obce, sjezd rodáků ad.), v řadě obcí dokonce již proběhly dřívější neúspěšné pokusy o založení sboru. Několik sborů vzniklo jako součást folklorního souboru, od kterého se později oddělily, jiné jsou dosud součástí souborové organizační struktury. Těchto sborů je však velmi málo. Náš původní předpoklad, že členy mužských sborů jsou především bývalí členové folklorních souborů, se nepotvrdil. Mezi zpěváky však nacházíme často muzikanty, kteří se věnovali či dosud věnují velmi pestré směsici hudebních žánrů od folkloru přes dechovku až po bigbít. Obecně lze říct, že většina zpěváků nebyla aktivní ve folklorním hnutí, v době svého mládí se však rádi zúčastňovali

9. Srov. Bogatyrev, Peter 1937: *Funkcie kroja na Moravskom Slovensku*. Turčianský Sv. Martin: Matica slovenská.

tradičních příležitostí (hody, fašanky), mnozí pocházejí z rodin, kde se v domácím prostředí hodně zpívalo a kde se pěstoval pozitivní vztah k lidovým tradicím. U většiny starších členů sborů lze vysledovat určitý sentiment, zpěv ve sboru u nich vyvolává silné emoce spjaté se vzpomínkami na již uplynulá mladá léta, která jsou zcela logicky idealizována („*Dříve to bylo jiné, více se zpívalo a tančilo, tradice se více udržovaly*“). Z rozhovorů také vyplývá silný lokální patriotismus jednotlivých aktérů, který je zvláště zřetelný ve sborech, které sdružují zpěváky z různých obcí.

Činnost mužských pěveckých sborů jako organizovaných těles zaměřených především na nácvik a veřejnou prezentaci písňového folkloru (konkrétně tradičního mužského repertoáru) spadá do oblasti folklorismu. Zároveň však sbory plní vzhledem ke svým členům funkce, které etnologie spojuje spíše s kulturou všedního dne. Zkoušky, ale i další akce, při nichž se členové sborů scházejí (oslaviny narozenin, výlety či jen prosté setkávání se za účelem zazpívání si u vína, při zabijačce apod.) jsou příležitostmi ke společnému zpěvu a ke komunikaci s ostatními či k výměně informací (na Ždánicku a Kyjovsku jsou členové také vinaři, kteří navzájem konzultují pracovní postupy či problémy). Jde o relaxaci, únik od každodenních starostí, ale také o seberealizaci a vlastní růst, o pocit smysluplného trávení volného času, o sebeuznání a sebeúctu, tedy z psychologického hlediska o naplňování základních individuálních potřeb.

Odlišnost i jednota: směřování jednotlivých sborů

Právě proto, že tyto spolky fungují na pomezí organizovaného folklorního hnutí a spontánní každodenní kultury, lze podle hlavní motivace činnosti vyčlenit dva typy mužských sborů. Pro jednu je prioritou kvalitní veřejná prezentace, jejich práci charakterizuje větší intenzita nácviků, autoritativnější vedení, důraz na dobrý zpěv vylučující spoluúčast horších zpěváků. Tyto sbory mají snahu vydávat vlastní zpěvníky či zvukové nosiče na komerční bázi a společný sborový zpěv se nachází vysoko na žebříčku priorit členů těchto kolektivů.

Pro druhé je hlavní sám společný zpěv a setkávání se: přestože se veřejně prezentují, upřednostňují přirozené spontánní zpívání např. ve vinných sklepech a v kolektivu najdeme vedle sebe dobré i horší zpěváky. Tomu je přizpůsoben repertoár a frekvence zkoušek – mnohé sbory se pravidelněji scházejí pouze v tzv. festivalové sezóně, tedy v měsících dovolujících zpěv v plenéru na přehlídkách a setkáních mužských sborů, na folklorních festivalech či při různých lokálních etnokulturních aktivitách.

Z hudebněfolkloristického hlediska směřuje činnost mužských sborů k veřejné prezentaci písní, které označujeme jako lidové, velmi často jsou ale v jejich repertoáru písně nové, zkomponované buď jako nápodoba lidových písní, anebo jde o výrazně autorská díla, odkazující se k tradici např. motivikou textu, dialektem či způsobem vedení nápěvu. Silným inspiračním zdrojem je však také žánr známý jako lidovka, a to zejména v těch částech Slovácka, kde se ve spojení s lidovými tradicemi od druhé poloviny 19. století výrazně prosadila dechová hudba. Ta ovlivnila estetické cítění několika generací obyvatel venkova a k textové poetice i melodicko-harmonické struktuře lidových písní nabídla přitažlivou alternativu, preferující námětová klišé z okruhu milostné a přírodní tematiky (Kotek 1998: 102–103). K nim později přibýly náměty spjaté s vinohradnictvím a vinařstvím a s odkazy na „domov“, který reprezentuje tu Morava, tu Slovácko, tu konkrétní název města či vesnice. Jde o písně zkomponované v nedávné minulosti (cca v posledních třiceti letech), často dokonce přímo pro potřeby toho kterého sboru. Vazba na původní lokální či regionální zpěvní tradici je tak u sledovaných sborů poměrně kolísavá. Nacházíme sbory, které se programově soustřeďují na interpretaci tzv. pravých lidových písní, zachycených v průběhu 19. a 20. století sběrateli či získaných z individuálního repertoáru jednotlivých členů sboru.¹⁰

10. Řada zejména starších zpěváků z tzv. folklorně živých oblastí Slovácka se naučila zpívat v prostředí rodiny či lokální pospolitosti (při tradičních zvykoslovných příležitostech) a jejich znalosti jsou tak zdrojem pro budování repertoáru pěveckého sboru, jehož jsou členy. Právě díky těmto zpěvákům lze hovořit o kontinuitě zpěvní tradice.

Na druhé straně existují sbory, které nemají na co navazovat, protože fungují v obcích, v nichž lidová kultura zanikla dříve, než bylo možné ji zachytit, nebo se nenašel nikdo, kdo by zde lidové písně a tance zapsal. Anebo – a takových případů nalezneme mnoho – bylo v obci i v jejím okolí zapsáno jen malé množství písní. Takové sbory pak staví svůj repertoár tak říkajíc na zelené louce, vybírají si písně podle vkusu buď vedoucího, anebo členů sboru. V jejich podání pak můžeme slyšet repertoár zaměřený na některý konkrétní slovácký subregion či subregiony, anebo na celou oblast Slovácka, ba i dalších národopisných oblastí; některé sbory interpretují také skladby z oblasti vážné či duchovní hudby.

Ať už je průběh zkoušek a technika nácviку jednotlivých sborů jakkoliv odlišný (nácviк z not nebo podle sluchu, za doprovodu hudebního nástroje či *a cappella*, s procvičováním hlasové techniky či zcela bez ní), všechny sbory spojuje **pravidelný nácviк** směřující k textově i nápěvově **unifikovanému**, co možná nejpreciznějšímu zpěvnímu projevu,¹¹ předváděnému veřejně divákům. A právě zde je namístě položit si otázku, kde se vlastně mužské sbory vzaly, co bylo příčinou jejich vzniku, jak souvisí či nesouvisí s lidovou tradicí či jinými oblastmi?

Mužský zpěv – a to jak mužů svobodných, tak ženatých – hrál ve folklorní tradici Slovácka významnou úlohu především ve spojení s tancem, zněl ale také třeba při pasení dobytka či koní, ve chvílích odpočinku při kosení trávy či při večerním zpívání svobodných chlapců při chůzi po vesnici¹². Společný zpěv ženatých mužů však v tradici neměl žádným způsobem organizovanou či institucionalizovanou formu. Tu máme doloženu pouze v oblasti zpěvu sakrálního v podobě literátských bratrstev¹³ či kostelních

11. Ve zpěvu převažuje dvojhlas (odpovídající mladší folklorní tradici), objevuje se však i tříhlas a čtyřhlas, a to pod vlivem chrámového zpěvu a klasických pěveckých sborů zaměřených na jiné žánry (artificiální hudba).

12. K mužskému zpěvu *a cappella* srov. Klusák 1958: 6, 62, 65, 69, 72.

13. Literátská bratrstva – laické organizace, které v minulosti působily při chrámech a mj. plnily funkci kostelních sborů. Jejich rozvoj je spjat zejména s 15. a 16. století. Byly zrušeny v roce 1783 nařízením Josefa II. Některé se však udržely a v 19. století obnovily činnost, ve stejné době vznikla některé zcela nové. Více srov. Fukač 1997.

sborů. Ty měly nicméně naprosto odlišnou funkci, a to zpěv v chrámu či v plenéru při církevních příležitostech v rámci lokální spopolitosti. Mužské folklorní sbory se však scházejí primárně proto, aby nacvičily svůj repertoár pro **vystoupení** – tedy pro veřejnou produkci se zábavní funkcí. Platformu pro jejich vznik je podle mého názoru třeba jednoznačně hledat **ve folklorismu**, konkrétně v oblasti koncertní či scénické prezentace lidových tradic, spjaté na počátku s činností různých příležitostně sestavených skupin tradičních nositelů (tanečníků, zpěváků, muzikantů) a zejména spolků,¹⁴ které prostřednictvím akcí spojených s předváděním lidových písní a tanců propagovaly svůj politický program. Spolky jsou také spojnicí ke druhé inspirační bázi, kterou představuje v minulosti u nás velmi rozšířený **sborový zpěv zaměřený na artifiální hudbu**. V repertoáru těchto sborů měly různé aranžované lidové písně důležité místo už od druhé poloviny 19. století, a to ze stejného důvodu, jaký vedl k předvádění lidových tradic – k upevnění vlastenectví a podpoře národně emancipačních cílů. K těmto dvěma organizovaným formám přistupují na půdě folklorního hnutí o něco později také **slovácké krúžky** coby představeň vzniku folklorních souborů.¹⁵ Mužské sborové zpívání představovalo zcela logickou krúžkařskou aktivitu, protože funkcí těchto kolektivů bylo sdružování jedinců se silným vztahem k lidové tradici – nejdříve těch, kteří odešli do Prahy a Brna, později přímo na Slovácku (Kyjov 1909, Tvrdonice 1927, Mikulčice 1939 ad.).¹⁶

14. Např. Sokol, Orel, Dělnické tělovýchovné jednoty, Jednoty agrárního dorostu, Národní jednota pro jihozápadní Moravu, Sdružení venkovské omladiny. Srov. hesla jednotlivých spolků in Pavlicová – Uhlíková 1997. K tématu srov. též Pavlicová – Uhlíková 2008b, anglicky Pavlicová – Uhlíková 2013.

15. Více srov. Krist 1970.

16. První tzv. slovácký krúžek založili moravští studenti v Praze v roce 1896. Od té doby byly pravidelně pořádaný tzv. slovácké večírky se zpěvem, o něco později se členové krúžku začali prezentovat i veřejně. Na krúžkem pořádaných akcích vystupovali také muziky ze Slovácka a ze Slovenska. Veřejná činnost však nebyla intenzivní, členové se většinou soustředovali na interní akce (přednášky, nácvik písní a tanců). Na počátku 20. století podobně se ze schůzek a veřejných vystoupení brněnských studentů ze Slovácka a Slovenska konstituoval Slovácký krúžek Brno, po vzniku Československa v roce 1918 pak Slovácký krúžek Bratislava. Podle pražského a brněnského vzoru

Mezi folklorismem a živou zpěvní tradicí

Zárodky vzniku institucionalizovaných mužských sborů jsou tak zřejmou záležitostí folklorismu a výzkum potvrdil, že první samostatné sbory takto také vznikly. Rozmach tohoto fenoménu v posledních dvaceti letech a způsob jeho fungování nás však zavádí k úvaze o vztahu **folklorismu** coby záměrné a institucionalizované prezentace projevů lidové kultury, a to především její archaické vrstvy (Leščák – Sirovátka 1982: 254), a **tradice** jako mechanismu přenosu a zároveň otevřené, neustále inovované a měnící struktury. Živá tradice v postmoderní i v současné post-postmoderní společnosti již není normou, jejíž dodržování, resp. nedodržování je určitou komunitou sankcionováno. Vždy ale reflektuje současnost, kulturní hodnoty svých nositelů – jen na nich je, co z minulosti zachovají, a co naopak změní, přidají, či prostě interpretují odlišně ve významu (obsahu) či funkci (např. maska medvěda ve fašankovém průvodu dnes již nemá magický/plodnostní význam, přesto je zachována, podobně je to s jízdou králů ad.). Lokální tradice je dnes směsicí tradic lidových, církevních, národních, spolkových či politických ad., ovlivněných v mnoha aspektech kulturou masovou.

Folklorismus naopak vnímáme jako snahu o ožívování, udržování a předvádění kulturního dědictví. Již z podstaty svých cílů folklorismus nepředpokládá změnu/proměnu projevů lidové kultury, sekterými pracuje. Jednotlivé prvky tradice spíše konzervuje (zejména formu – taneční krok, nápěv, písňový text). Pohyb/proměnu lze zaznamenat ve způsobu interpretace, který se týká např. tempa, zkracování textů písní, stanovení taneční choreografie, instrumentálního obsazení muziky, využití konkrétního prvku či projevu mimo jeho původní funkci (interpretace svatební písně v rámci vystoupení, tedy mimo kontext svatebního obřadu ad.). Svým způsobem jde však o „umrtvení“ vývoje tradice.

pak vznikaly další slovácké i valašské krůžky také na venkově. Více srov. Krist 1970. K historii nejstarších krůžků srov. Pavlicová, Martina – Uhlíková, Lucie 1997: *Od folkloru k folklorismu. Slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice: Ústav lidové kultury.

Jako součást masové kultury ovšem folklorismus významně působí na představy širokých vrstev obyvatelstva o lidové kultuře a v lokálním společenství je často velmi silným inspiračním zdrojem i pro jednotlivce, kteří se v tzv. folklorním hnutí nikdy neangažovali. Jde o jev, resp. hnutí či směr, který v masovějším měřítku reflektujeme již více než sto let, a jak doložila řada etnografických výzkumů, zcela zřejmě ovlivňuje živou lokální tradici zejména tam, kde jsou její součástí rezidua lidové kultury – tedy kultury spjaté s tzv. preindustriální společností. Nejen jednotlivci, ale části komunit či celé komunity reflektují způsob interpretace folklorních tradic na jevišti a v médiích, přebírají styl či přímo individuální manýry výrazných interpretů, a některá pojetí se proto stala interpretační normou i pro oblast živé tradice, resp. každodenní kultury.¹⁷

A právě jisté napětí mezi zmíněnou interpretační normou determinovanou folklorismem a živou lokální zpěvní tradicí je zajímavým momentem, který přinesl výzkum mužských sborů. Součástí nácvičku repertoáru ve sborech jsou totiž nezřídka i velmi žhavé diskuse o tom, jak tu kterou píseň zpívat, jaký je „správný“ text či nápěv, jaké je vhodné tempo, frázování, vedení druhého hlasu, co je ještě „folklorní“, resp. tradiční, a co už ne. Bude se to možná zdát úsměvné, ale právě takový názorový nesoulad vedl v roce 2005 k rozdělení mužského sboru ve Vacenovicích na dvě samostatná tělesa.

Diametrálně odlišný přístup ke kulturnímu dědictví, než je v oblasti souborového folklorního hnutí, potvrzují také dotazy na respektování zápisů lidových písní, tak jak je předkládají tištěné sbírky. Řada sborů si texty upravuje zejména s ohledem na dialekt místa své působnosti, názvu lokality často přizpůsobují místní substantiva a adjektiva. Stejným způsobem však přistupují i k písním nalezeným na internetu, na zvukových nosičích či

17. Např. hra primášů Josefa V. Staňka, Vítězslava Volavého, Jury Petru st., Jožky Kubíka, Martina Hrbáče, zpěvní projev Jožky Severina, Jiřiny Šebetovské, Jarmily Šulákové, Vlasty Grycová, Dušana a Luboše Holých či Josefa Laži.

interpretovaným jinými sbory – pokud se jim píseň líbí, prostě si ji přizpůsobí. Vznikají tak nové variační obměny písní, a to velmi podobným způsobem, jaký známe z lidové tradice. Prostřednictvím setkávání mužských sborů tak dochází k šíření písní z jednotlivých slováckých subregionů do dalších. S ním jde pak ruku v ruce obohacování individuálních repertoárů jednotlivých zpěváků, kteří jsou díky neustálému rozšiřování sborového repertoáru schopni interpretovat desítky a někdy i stovky písní.

Co říct závěrem? Výzkum mužských sborů na Slovácku přináší poněkud odlišný náhled na folklorní tradici a její vývoj v současnosti, než bychom možná očekávali. Na jedné straně lze tyto kolektivy bez rozpaků zařadit do oblasti folklorního hnutí, na straně druhé jsou v řadě obcí důležitým udržovatelem reziduálních lidových tradic (hody, fašanky ad.), iniciují ale také formování nových aktivit odkazujících k folklorním tradicím – např. živé betlémy, otevírání vinných sklepů, košty slivovice, sečení trávy či obilí, v neposlední řadě již zmíněná setkání či přehlídky pěveckých sborů, které v řadě případů přerostly v lokální folklorní festivaly. Důležitým faktorem jejich činnosti je ale také posilování skupinové pospolitosti a naplnění potřeby zpěvu v každodenní kultuře, směřující nejen k relaxaci, ale také k vyjádření emocí, vztahu k domovu, půdě a často také k Bohu. A z tohoto hlediska jde o skutečně živou, stále se proměňující tradici.

Literatura:

- FUKAČ, Jiří: Literátská bratrstva. In: FUKAČ, Jiří – VYSLOUŽIL, Jiří (eds.): *Slovník české hudební kultury* Praha: Editio Supraphon, 1997, s. 518–519.
- HOBSBAWM, Eric – RANGER, Terence (eds.) 1983: *The Invention of Tradition*. Cambridge University Press.
- HUDEČKOVÁ, Helena 1996: Venkov. In: *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum.
- KLUSÁK, Vladimír: *Píseň a život I. Písně z přírody*. Praha: SNKLHU, 1958.
- KRIST, Jan Miroslav 1970: *Historie slováckých krúžků a vznik souborů lidových písní a tanců na Slovácku. K vývoji některých forem druhé existence folklóru*. Praha: Ústřední dům lidové umělecké tvorivosti.
- LEŠČÁK, Milan – SIROVÁTKA, Oldřich 1982: *Folklór a folkloristika*. Bratislava: Smena.

- PAVLICOVÁ, Martina – UHLÍKOVÁ, Lucie 2008a: Folklor, folklorismus a etnokulturní tradice. Příspěvek k terminologické diskusi. In: BLAHŮŠEK, Jan – JANČÁŘ, Josef (eds.): *Etnologie – současnost a terminologické otázky*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, s. 50–56.
- PAVLICOVÁ, Martina – UHLÍKOVÁ, Lucie 2008b: Folklorismus v historických souvislostech let 1945–1989 (na příkladu folklorního hnutí v České republice). *Národopisná revue* 18, 2008, s. 187–197.
- PAVLICOVÁ, Martina – UHLÍKOVÁ, Lucie 2013: *Folklore Movement and its Function in the Totalitarian Society /on an example of the Czech Republic in the 2nd half of the 20th century*. *Národopisná revue / Journal of Ethnology* 23, 2013, č. 5, s. 31–42.
- PAVLICOVÁ, Martina – UHLÍKOVÁ, Lucie 2014: Folklore Traditions in Contemporary Everyday Life: Between Continuity and (Re)construction (based on two examples from the Czech Republic). *Slovenský národopis* 62, 2014, s. 163–181.
- SCRUTTON, Roger 2005: *Estetické porozumění. Eseje o filosofii, umění a kultuře*. Brno: Barrister & Principal.
- UHLÍKOVÁ, Lucie 2015: Mužské folklorní sbory na Slovácku a nová písňová tvorba (příspěvek k výzkumu proměn tradice v současnosti). *Folia ethnographica* 2015, č. 2, s. 135–151.
- „Zemřel britský historik Eric Hobsbawm.“ *Britské listy* [online] 1. 10. 2012 [cit. 12. 7. 2016]. Dostupné z: <<https://www.theguardian.com/books/2012/oct/01/eric-hobsbawm-died-aged-95?newsfeed=true>>.

*Studie vznikla s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace RVO: 68378076.

The Innovation of Tradition: Male folk voice choirs in the Slovácko region and their beginnings

The focus of this study is on field research into male voice choirs in the Czech Republic, and particularly in the ethnographic area of Slovácko, where folk traditions have partially survived to this day. These choirs operate on the border between the organized folk revival movement (which fosters archaic forms of folk traditions outside their original environment and functions, especially onstage) and spontaneous everyday culture strongly related to a local or regional folklore tradition, whether it be real or constructed. The author explores the context within which that institutionalized, organized form developed and presents the results of fieldwork that investigated the role choirs play in maintaining and transforming folk traditions (such as the annual feast and carnival) and developing new ones. The motivations of the individuals involved was also explored, as was their relationship to the traditions. Opinions and taste were also studied as factors that influence the repertoire of the choirs and its transformation.

Key words: Field research of ethnocultural traditions; transformation of tradition; male voice folk choirs; the Slovácko region.